

spis treści

Wprowadzenie (JUSTYNA ŻYCHLIŃSKA)	7
MARCIN SKIBICKI, „A votre sante!” – alkohol w reklamie na przykładzie dawnego plakatu francuskiego	9
KRZYSZTOF TROJANOWSKI, Bimber, boczek, bułka. Okupacyjna kuracja „witaminą 3B” na przykładzie powieści i filmu <i>Cafe pod Minogą</i> Stefana Wiecheckiego i Bronisława Broka	29
NATALIA KOWALSKA, Najpyszniejszy grzech. Radiowy obraz kobiet uzależnionych od jedzenia na podstawie reportażu <i>Dreaming of Fat Man</i> autorstwa Lorelei Harris	39
DOMINIKA DŹWINEL, Kilka uwag o kawie w kulturze i literaturze XVIII wieku	49
ANETA JURZYSTA, <i>In vino inspiratio</i> , czyli elita intelektualna w mrokach i niewoli upojenia. O alkoholu, demoralizacji i poszukiwaniu twórczej tożsamości w wybranych dziełach pisarzy niemieckojęzycznych	63
ANETA JURZYSTA, Oda do białego proszku, czyli literatura na narkotycznym rauszu. O pisarstwie w szponach nałogu, szaleństwie i psychodelicznych wizjach w twórczości wybranych pisarzy niemieckojęzycznych	87
KATARZYNA CUPAŁA, Alkohol jako panaceum na wszelkie troski w tomiku <i>Radosti života</i> Františka Gellnera	111
ANNA KOWSZEWICZ, Narkotyki w literaturze i życiu prywatnym polskich artystów tworzących w latach 1821-1939	121
WOJCIECH ŚLUSARCYK, Problem nadużywania alkoholu w dawnych środowiskach farmaceutycznych w świetle wybranych przykładów literackich	137
ANETA JABŁOŃSKA, U bram kokainowego raj. O <i>homo coco</i> na podstawie powieści i <i>Narkotyków</i> Stanisława Ignacego Witkiewicza	161

MAŁGORZATA ANDRZEJAK-NOWARA, Morfina, alkohol, kokaina, czyli pomieszanie z poplątaniem w <i>Matce Witkacego</i>	171
JULIA POŚWIATOWSKA, Problem nadużywania alkoholu przez bohaterki współczesnych powieści kryminalnych polskich autorek	185
ALEKSANDRA PALUCH, „To czego, do cholery żresz te jabłka!” – o głodzie w powieści <i>Piękne kalalie albo dojrzewanie miłości</i> Bogdana Madeja	201

Wprowadzenie

Przeci, ostatni tom nowej serii traktującej o problematyce używek prezentuje zagadnienie ich wykorzystywania w szeroko rozumianej sztuce. Najwybitniejszych twórców na całym świecie dzieliło zwykle wiele. Mieli różne doświadczenia życiowe, gust do kobiet czy mężczyzn, odległy światopogląd. Od zawsze łączyły ich jednak dwie rzeczy – talent i używki.

W genezę powstania wybitnych dzieł sztuki można wpisać właśnie ów szczególny impuls, zachwyty, euforię, która prowadzi do powstania konkretnego obrazu, dzieła literackiego czy muzycznego, ale także uczucie odrzucenia, negacji czy sprzeciwu. Dlatego też relacje pomiędzy używkami a sztuką mogą przybierać różne oblicza. Używki mogą być siłą destrukcyjną, która działa na artystę, przez co oddziałuje również na jego twórczość. Mogą być również środkiem do uzyskania odpowiednich efektów. Stan, który niesie za sobą ich zażycie, może być planowany i wpisany w konstrukcję jakiegoś dzieła. Używki w sztuce mogą również odnosić się, zarazem przenosząc do problemu narkotyków w realnym życiu – ich spożywanie z jednej strony rodziło patologie i ludzkie dramaty, ale z drugiej strony było także źródłem inspiracji przy tworzeniu dzieł niezwykłych, często o ponadczasowej wymowie. Właśnie dlatego używki są współcześnie synonimem artystycznego stylu życia, poszukiwania inspiracji twórczej, jak morfina, alkohol i kokaina w twórczości plastycznej Witkacego, czy panaceum na troski życia codziennego. Niekiedy w twórczości literackiej trunki alkoholowe ukazywane są jako jeden z niewielu aspektów życia, dla których w ogóle warto istnieć, a upojenie alkoholem jest utożsamiane z dostąpieniem wtajemniczenia.

Można śmiało powiedzieć, że wszelkiego rodzaju używki są swoistą muzą artystów na całym świecie, że świat sztuki i kultury nie istniałby w takiej formie, gdyby nie wynalazki stymulujące ludzką wyobraźnię. Mit kreatywnej roli alkoholu i narkotyków jest tak potężny, ponieważ „urok” tych substancji jest wielki. I chociaż ostatnie badania naukowe donoszą o ograniczaniu kreatywności twórczej pod wpływem zażywania używek wprowadzających w stany odmiennej świadomości, to jednak nie można oprzeć się wrażeniu, że najwięksi palacze, alkoholicy i narkomani tworzyli dzieła poddawane refleksji na całym świecie.

Na ręce czytelników przekazana została seria poświęcona kulturowym aspektom korzystania z używek na przestrzeni dziejów, dająca świadectwo przekształcania się ról społecznych pewnych produktów, zaspokajających od pradziejów potrzebę osiągnięcia „odmiennych stanów świadomości”. Uwarunkowania kultowo-religijne przekształcają się w źródła rozkwitu gospodarczego, natomiast konsumpcja przekształca się w uzależnienie. Wszystkie te formy dziedzictwa kulturowego w interesujący sposób zgłębiają archeolodzy, etnologowie, historycy i literaturoznawcy, poszukując kulturowego znaczenia tytoniu, alkoholu i innych używek na przestrzeni dziejów.

J. Żychlińska